

III. Innan jag lemnar den britiska upplysningsfilosofin under upplysningstidevarvet skall jag med några ord beröra en filosofisk riktning, som i filosofins historia går under benämningen "den skottiska skolan." Hume hade ju också var ju också skotte, men hans filosofi hade sin rot i den lockska kunskapsläran, och sög alltså sin näring ur engelsk jord. Den s.k. skottiska skolan, upp-trädde däremot i direkt opposition till både Hume och Locke. Den skottiska skolan röjer visserligen förvantskap med den engelska filosofin genom sin psykologiserande karaktär, men den skiljer sig därifrån genom antagandet att den mänskliga själen besitter en hel hop medfött vetande. Dess mest med betydande representant var Thomas Reid (1710-1796). Han var först prest och sedan professor i Glasgow Aberdeen och ~~sa~~ Glasgow. Hans Han framställde sin filosofi först i ett arbete benämmt (Inquiry into the Human Mind on the Principles of Common Sense,) "undersökning av ~~det~~ mänskliga förståndet på grund av den mänskliga själen (eller själslivet) enligt det sunna människoförståndet (common sense) principer, och senare utförde han sina tankar mera fullständigt i två andra arbeten. I det förstnämnda arbetet berättar han att han ~~först varit~~ tidigare varit en anhängare av Locke och Berkeley men att Humes Treatise öppnat hans ögon för de farliga konsekvenser till vilka denna filosofi leder--den omstörtar all vetenskap, all religion, all dygd, allt sunt människoförstånd (common sense) Berkeley och Hume hade dragit fullkomligt riktiga premisser slutsatser ur Lockes premisser, d.v.s. riktiga ~~så till~~ som slutsatser betraktade. Men dessa slutsatser visade just att premisserna icke kunde vara riktiga. Berkeley hade bestritt den materiella

världens verklighet och Hume hade förnekat all insikt om substan-
 sialitet och kausalitet, och dessa påståenden äro till den grad
 absurda att tydligen ^{de} bevisa att ~~de~~ förutsättningar på vilka de
 bygga ^{ovillkorligen} måste vara ^{alldeles} fullkomligt falska. Dessa förutsättningar utgjor-
 des av Lockes antagande att själen kom till världen som en tabula
 rasa, som en blank tavla på vilken först erfarenheten skrev sina
 tecken. Reid bekämpar särskilt med stor iver den s.k. associations-
 psykologin, som utgår ^{från} från antagandet av själen som en tabula
 rasa ~~vill~~ klargöra den mekanism genom vilken vår inre erfaren-
 hets komplicerade tillstånd uppstå ur de enkla föreställningsele-
 menten. Här föreligger i själva verket en viktig principfråga,
 och ^{och} om man kan inte neka att Reid berörde dess kärna då han ~~yrkade~~
^{framhåll} på att denna associationspsykologins förutsättning behövde under-
 kastas en grundligare prövning än ~~den~~ ^{vad som} som tidigare kommit den
 till del. Det kan visserligen icke bestridas att vi i våra omdö-
 men ^{antrifft} förefinna föreställningsförbindelser av mångfaldigt innehåll
 och ^{att vi} förmå sönderdela dem i deras beståndsdelar, men däremot är
 det inte bevisat att de enkla element som man vid en sådan analys
 kommer till, också vore de ursprungliga av vilka de komplicerade
^{tillstånd} vore sammansatta. Detta antagande har associationspsykologin
 gjort utan att bevisa dess allmängiltighet. Visserligen kan man
 i många fall fastställa att de sammansatta föreställningarna och
 isynnerhet omdömena framgått ur de enkla beståndsdelar i vilka
 man kan upplösa dem, men därmed är det inte bevisat att detta vo-
 re alltid fallet. Det är fastmer tänkbart att det ges andra om-
 dömen ^{som} som uppstå ~~hos oss~~ med hela mångfalden av sitt innehåll

och
sedan
vår

uppstå ~~hos~~ hos oss ursprungligen, och vilkas artificiella sönder-
 delning eller analysering för den skull icke kan göra anspråk på
 att lemna någon förklaring på deras uppkomst. Detta är den enda
 originella grundtanke på vilken Reid bygger sin lära. Det är allt-
 så möjligt att ursprungliga omdömen finnas i vår själ, och enligt
 Reid är det mer än möjligt, det är bevisligt. Reid tror sig finna
 ett bevis för tillvaron av sådana ursprungliga omdömen i den fak-
 tiska förefintligen av det moralsiska sinnet som Hutcheson ~~hade~~
~~uppvissat~~, samt av en estetisk smak, som även den måste vara med-
 född. ^{skulle som lärna ut till sig} Lockes förutsättning att själen kommer till världen som
 ett oskrivet blad faller alltså till föga, då det faktiskt finnes
 (jag återger nu endast Reids uppfattning) då det faktiskt finnes
 omdömen, moraliska och estetiska, som äro medfödda, eller direkt
 äro direkt uttryck för en medfödd förmögenhet. Och om detta är
 fallet, så ha vi ju inte heller någon tillräcklig anledning att
 tro på Lockes teori om föreställningsprocessen. Likasom man utan
 antagandet om en ursprunglig omdömesförmögenhet icke kan erhålla
 någon säker grund för moralen, så kan man inte heller enligt
 Reids förmenande finna någon säker kunskapsteori om man inte upp-
 söker de ursprungliga omdömen med tillhjälp av vilka vi skilja
^{skilja mellan gott och ont} mellan gott och ont. Det gäller alltså för honom att uppsöka och
 fastställa dessa ursprungliga omdömen och ~~dess~~ dem kunna vi na-
 turligtvis inte finna annorlunda än genom vår inre erfarenhet. De
 bilda medvetandets grundfakta överhuvud och därmed det sunda
 människoförståndets innehåll. Med detta uttryck--common sense--
 betecknar Reid själv gränserna för sin filosofiska undersökning.
 Han nöjer sig med att fastställa de förutsättningar som människan,

25-

d.v.s. genomsnitts- eller vardagsmänniskan, till följd av sin föreställningsverksamhets naturliga konstitution ^{gör} över i avseende å tingens sammanhang och som hon lägger till ~~grund~~ grund för hela sin ^{konst} teoretiska verksamhet. Det faller honom inte in att förhålla sig kritiskt till dessa förutsättningar och att fråga sig huruvida icke tilläventyrs ^{ifrågasättande} dessa omdömen äro lika många fördomar, utan han betraktar dem helt naivt som tänkandets instinkter, på vilkas riktighet man utan vidare måste tro utan varje prövning--om man överhuvud vill bilda sig någon åsikt i saken. Det är naturligt att det från denna ståndpunkt var lätt att med ett slag kullkasta Berkeleys och Humes skarpsinniga undersökningar. Det hör ju till det sunda människoförståndets, vardagsförståndets, förnämsta instinkter att tro på tillvaron av en materiell värld och att tro på ett kausalförhållande mellan denna materiella världs substanser. Vad tjenar det alls till att börja undersöka så solklara saker, såsom Berkeley och Hume ^{hade} gjort? Lik- som det finns ursprungliga lagar för handlandet, finnes det också ursprungliga lagar för tänkandet. Dessa äro oangripliga i sin ursprungliga visshet. Vad som strider mot d e m är absurt och falskt, huru skickligt det än må framställas. Det var sannerligen en mycket bekväm tillflyktsord, detta vardagsförstånd. Det gjorde all djupare kunskapsteoretisk ~~och moralpsykologisk~~ forskning onödig. Det satt inne med en lätt tillgänglig sanning, och det satt inne med hela sanningen. En Berkeleys och Humes djupsinniga spekulationer förefalla denna common-sense filosofi vara endast barnsliga nycker. ~~Det~~ tyder avgjort på en försöffning inom det filosofiska tänkandet att denna ^{skriftliga} common-sense filosofi uppfattning

kunde under ett halft århundrade utöva ett nära nog oinskränkt herravälde över den nation ^{folk} ur vars sk som fostrat Hume. -- På samma gång ^{haft en viss} vore det emellertid orätt att ~~de~~ förneka att denna skola varit av ~~all~~ betydelse i tänkandets historia. Också i den skotska skolan rådde ~~Bacons och Lockes~~ ande till en viss grad Bacons och Lockes forskningsmetod, så mycket den än stretade mot det lockska inflytandet. Den väg på vilken Reid hoppades komma till insikt om sina ursprungliga omdömen bestämde ~~betingades~~ trots allt av empirismens princip. Medvetandets ursprungliga fakta kunna finnas endast genom den inre erfarenheten. Därför förklarar Reid själviakttagelsen vara filosofins metod och söker därför grunda sin filosofi på den empiriska psykologins mark. Men långt ifrån att, såsom associationspsykologerna det gjort, uppsöka de fysiologiska fakta som motsvara det psykiska livets företeelser, ville Reid upphöja psykologin till en alldeles självständig vetenskap, som grundade sig uteslutande på den ~~inre~~ erfariakttagelse och inre erfarenhet. Här vinner alltså Lockes ant framhållande av reflexionen som en kunskapskälla en metodisk betydelse. Reid är övertygad om att hans psykologiska undersökningar bilda ett motstycke till naturvetenskapens ^{undersökningar} undersökningar. Liksom naturvetenskaperna stödja sig på sinnlig iakttagelse (Lockes sensation eller yttre erfarenhet) så skola psykologins undersökningar stödja sig på den ^{inre} ~~inre~~ iakttagelsen (Lockes reflexion) Reid betjenar sig sålunda av den induktiva metoden och försöker genom ett omfattande och sorgfälligt iakttagande av själslivets fakta komma till dessa ursprungliga omdömen som utgöra vardagsförståndets naturliga tillhörighet. Reid och hans skola ha sålunda

kommit att rikta den empiriska psykologin med flere värdefulla bidrag. Visserligen led denna skolas psykologiska uppfattning av ett ohjälpligt fel: den saknade h.o.h. den fysiologiska grundval utan vilken psykologin svävar i luften, ~~da~~ Men dess strävande att utnyttja den inre erfarenheten som psykologisk kunskapskälla bildade dock en icke så alldeles ohelsosam motvikt mot särskilt de franska psykologernas försök att göra vetenskapen om det psykologiska livet helt enkelt till en gren av den yttre naturvetenskapen och förvandla den till nervpsykologi. ^{ed sloge nervpsykologi + den skottiska} Och denna skola har genom sina ingående analyser lemnat ganska viktiga förarbeten till den senare psykologin, som ju fullt erkänner att ~~psyko~~ den psykologiska forskningen icke kan nöja sig med att y utröna förhållandet mellan själsprocesser och nervprocesser utan även måste befatta sig med det stora område av psykiska fakta vilka visserligen måste antagas ha sin motsvrihet ⁱ inom fysiologiska ~~processer~~ ^{företagelser} men vilkas vetenskapliga behandling lalla händelser till väsentlig grad måste befatta sig med sådant som vi känna genom introspektion eller inre erfarenhet och icke på något annat sätt ^{kan} utronas ~~ondanas~~. -- Jag sade att Reid var den förnämsta representanten för en hel filosofisk skola. ^{de} Med ~~de~~ ^{de} övriga representanterna för denna skola skall jag icke upptaga till behandling, de förtjena det ~~inte~~. Jag vill endast nämna att herrskapet i Sidgwicks bok om etikens metoder finna en uppfattning som i vissa punkter närmar sig den skottiska common-sense filosofin. Även Sidgwick vädjar ^{rättfärdigt} oupphörligt till common sense som domaren över rätt och orätt, och antar på samma gång tillvaron av någonting objektivt rätt och orätt, som av oss uppfattas genom det moraliska förnuftet. ~~det~~

x 20
 rön y
 rön z
 rön w
 rön v
 rön u
 rön t
 rön s
 rön r
 rön q
 rön p
 rön o
 rön n
 rön m
 rön l
 rön k
 rön j
 rön i
 rön h
 rön g
 rön f
 rön e
 rön d
 rön c
 rön b
 rön a

Men de
 stora
 skolorna
 som emell
 tillger
 som ut
 den skott
 som i den
 skolan
 i den gem
 sidda gem
 koni i en
 nöjda
 moraliska
 principer
 so i den
 so i den
 röst ut an

ans, ut i den gem
 med något ut i den gem
 som i den gem
 som i den gem
 som i den gem

